

УКРАЇНСЬКІ ВІЙСЬКОВІ ФОРМУВАННЯ

ГОРДІЕНКІВСЬКИЙ КІNNИЙ ПОЛК НА ЗАХИСТІ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ (1917–1920 рр.)

Сергій Литвин,
доктор історичних наук, професор,
 головний редактор журналу
«Воєнна історія», полковник

Юрій КАЛІБЕРДА,
кандидат історичних наук, завідувач кафедри
гуманітарних дисциплін ДФ ВМУРоЛ «Україна»,
м. Дніпропетровськ

Литвин С., Каліберда Ю. Гордієнківський кінний полк на захисті української революції (1917–1920 рр.)

У статті розглядається історія створення та бойовий шлях Гайдамацького кінного полку імені Костя Гордієнка у 1917–1920 рр.

Залучаючи історичні джерела, автори намагаються здійснити історичну реконструкцію та дослідити роль і внесок Гордієнківського полку у процес боротьби за державність у ході визвольних змагань 1917–1921 років.

Ключові слова: Гордієнківського кінний полк, Дієва Армія УНР, Гайдамацький кінний імені Костя Гордієнка полк.

Литвин С., Калиберда Ю. Гордиенковський кінний полк на заштаті української революції (1917–1920 гг.)

В статті розглядається історія створення та боєвий шлях Гайдамацького кінного полку імені Константина Гордиєнка в 1917–1920 рр.

Іспользуя исторические источники, авторы пытаются совершиить реконструкцию и провести исследование роли и вклада Гордиенковского полка в процесс борьбы за государственность в ходе освободительной борьбы 1917–1921 гг.

Ключові слова: Гордиенковський полк, Дійсна армія УНР, Гайдамацький кінний полк імені Константина Гордиєнка.

Lytyn S., Kaliberda Y. Hordiyenkovska cavalry regiments in the protection of the Ukrainian Revolution (1917–1920)

In the article history of creation and battle way of equestrian regiment of Haydamak of the name of Kostya Hordienka is examined in 1917–1920

Attracting historical sources, authors try to carry out a historical reconstruction and investigate a role and payment of Hordienkivs' koho of regiment in the process of fight for the state system during the liberation competitions of 1917–1921 years.

Keywords: Hordienkivs'koho equestrian regiment, Effective Army of UNR, equestrian to the name Kostya of Haydamak Hordienka regiment.

Лютнева буржуазно-демократична революція 1917 року пробудила національні почуття українського народу, спонукала його до боротьби проти російського самодержавства. Найефективнішим проявом цієї боротьби став український військовий рух на підтримку Української Центральної Ради, який навесні 1917 року охопив вояків-українців багатьох фронтових і тилових частин російської армії.

На Західному фронті український військовий рух розвивався в умовах найбільшого руйнівного впливу більшовицької агітації та сильного спротиву з боку російського військового керівництва. Але їй там відбувалося стихійне відокремлення вояків-українців бойових підрозділів російської армії в окремі національні полки.

16 листопада 1917 року у м. Мир на Західному фронті був сформований із українців 7-ї Туркестанської стрілецької дивізії Гайдамацький кінний полк імені кошового отамана Костя Гордієнка.

За визначенням «Енциклопедії Українознавства», гайдамаками у роки Визвольних змагань 1917–1921 років в Україні називали вояків різних українських військових формacій, що «постали 1917 у висліді т. зв. українізації частин рос. армії або рев. шляхом як правило проти волі рос. військ.

командування ... Лише дві формації гайдамаків увійшли в лютому 1918 до складу регулярної укр. армії: Гайдамацький Кіш Слобідської України і Гайдамацький кінний полк ім. К. Гордієнка» [2, т. 1, 336].

Про створення та бойовий шлях легендарного Гайдамацького кінного полку імені кошового отамана Костя Гордієнка є чимало загадок в історичних працях, статтях та мемуарах відомих українських військових діячів та істориків в еміграції – безпосередніх учасників та свідків тих звитяжних подій [3–21], а також у дослідженнях сучасних вітчизняних істориків [1; 22–30].

Проте, є очевидно потрібна, спираючись на доступні сучасні джерела, більш детально висвітлити історію Гайдамацького кінного полку ім. Костя Гордієнка – першого кінного військового формування української армії доби визвольних змагань 1917–1921 років.

Так, за спогадами першого командира полку гордієнківців, а на той час начальника штабу Туркестанської дивізії полковника Всеволода Миколаїовича Петрова (1883–1949 рр.), організаційну основу цього гайдамацького військового підрозділу склали старшини та вояки-українці 25-го Сибірського полку 7-ї Туркестанської стрілецької дивізії 3-го Сибірського корпусу Західного

фронту. 24 листопада 1917 року реєстр полку складався із «126 старшин, 621 підстаршин і 2.986 козаків» [11, 263].

«Гордіенківці» – це був без сумніву перший кінний полк відродженої української армії, що записався золотими літерами до її історії, – писав на сторінках своєї монографії «Україна в боротьбі за державність 1917–1920 рр.» відомий український воєнний історик-емігрант Лев Шанковський (1903–1995 рр.) – Приклад організації цього полку дуже повчальний. На ньому бачиться, скільки для творення армії значить ініціатива, очолена рішучим воєнним проводом. І справді, революційна ініціатива постання полку Гордієнка вийшла з низу, від українського вояцтва, але рішуче значення для полку мав факт, що над цими вояками взяв провід у міцні руки здібний військовий організатор, українець шведського походження – майбутній український генерал Вернер-Петрів» [3, 42–43].

У грудні 1917 року В. Петрів планував створити з Гордіенківського, Наливайківського та Шевченківського полків збірну 45-ту українську дивізію, захопити залізничний шлях від ст. Столиців до ст. Синяви та спільно вирушити в Україну на захист Центральної Ради [11, 265]. Проте цим планам не судилося здійснитися. Невдовзі більшість українських військових формувань Західного фронту повністю розклалися або були розброєні більшовиками.

Отримавши 18 листопада 1917 року наказ про демобілізацію, полковник В. Петрів виступив перед своїми вояками із закликом не здавати зброй. На полковій нараді було прийнято рішення своїми силами пробиватися до Києва у розпорядження Української Центральної Ради.

У ніч з 22 на 23 грудня 1917 року група гордіенківців у складі 150 козаків при 2-х кулеметах раптовим нападом вибила більшовиків зі станції Столиці і забезпечила її захист на час відправки потягів з демобілізованими вояками з фронту у напрямку в Україну [11, 270].

24 грудня командиром гордіенківців була проведена часткова реорганізація полку, після якої його особовий склад організовано і своїм ходом вирушив у похід в Україну. Для зручності керування перед самим виходом «полк поділено на чотири піших та дві скорострільних сотні» [11, 273].

На той час до його складу входили 21 старшина, 420 піхотинців та 35 кіннотників, які крім особистої зброї мали 18 кулеметів [11, 273]. Полк вирушив в Україну під пропором національних барв, з портретом Т. Г. Шевченка на ньому [30, 822].

Під час цього походу немало його бійців загинуло в боях і збройних сутичках, потрапило до більшовицького полону або демобілізувалося. На початку січня 1918 року гордіенківці з'явилися в Олевську уже як кінна частина.

За цей час, як згадував В. Петрів у своїх «Споминах з часів української революції (1917–1921)» (Львів, 1927–1931 рр.), особовому складу полку ім. К. Гордієнка на своєму шляху неодноразово приходилося надавати збройну допомогу в організації української влади в містах і селищах північно-західної України, припиняти єврейський погром та тимчасово взяти під свій контроль величезні склади зброї й амуніції на ст. Охотниково, проводити обеззброєння та демобілізацію російських тилових частин тощо [11, 271–288].

28 (15) січня 1918 року Гордіенківський полк у кількості 400 багнетів прибув ешелоном на станцію Київ II – Товарний української столиці [11, 288]. Прибуття до охопленого більшовицьким повстанням Києва дисциплінованої та досвідченої фронтової української частини – кінного полку ім. К. Гордієнка – змінило загальну ситуацію у столиці на користь Центральної Ради.

Так, завдяки рішучим діям гордіенківців та вояків Залізничної сотні Вільного козацтва на чолі з сотником Андрієвським у перший же день по прибуцтю вдалося не тільки відбити наступ більшовиків, але і зліквідувати виступ Червоної гвардії Деміїв-

ки проти Української Центральної Ради [11, 290–294].

30 (17) січня, після особистої зустрічі В. Петріва з головою Української Центральної Ради М. С. Грушевським, особовий склад полку надав допомогу українським військам столиці у збройному блокуванні заводу «Арсенал» [21, 47].

Під час виконання цієї військової операції особливо завзяті бої розгорнулися у центрі міста. Так, три сотні гордієнківців, маючи по 80 багнетів у кожній, вели зустрічні бої з київськими більшовиками на вулицях Прорізна, Миколаївська та Думській площі. Найбільш вдалим був наступ 2-ї та 3-ї сотень, воякам яких вдалося витіснити червоних з Прорізної та Фундуклєївської вулиць.

Як згадував командир гордієнківців, жорстокий бій розгорнувся на розі вулиць Фундуклєївської та Пушкінської, де знаходилася типографія Корчак-Новицького [11, 303]. Підсумком цього військового зіткнення стали значні втрати та відступ більшовиків, а також спільній з вояками загону Січових Стрільців наступ на Поділ [7, 64] та розброшення вояків українського полку ім. П. Сагайдачного, що оголосив нейтралітет [11, 308].

Гордієнківський полк стає основою 2-ї колони українських військ, яка 3 лютого (21 січня) 1918 року провела рішучий штурм «Арсеналу» з боку Школи сліпців, а наступного дня захопила завод, зайняла останній район київських більшовиків – Головні залізничні майстерні [1, 285; 11, 305–309].

Але вже 4 лютого розпочалася жорстока боротьба з більшовицькими військами М. Muравйова, які підійшли до української столиці. Того дня в районі Миколаївського собору вояки полку ім. К. Гордієнка мужньо відбили атаку вояків 2-ї армії Р. Берзіна, які, підсилені кулеметним вогнем панцерника, намагалися прорватися у центр міста з боку Ланцюгового мосту.

Гордієнківці «підпустили панцерник «Пірліс» аж до цвинтаря Аскольда, де так

добре зустріли його негайним вогнем, – згадував Всеvolod Petrіv – ... знишили ... машину, не давши їй зможи почати вогонь. А ворожа піхота, зачувші скорострільну стрілянину та гадаючи, що це працює їх автопанцерник, прискорила крок, але попала під гордієнківський скоростріл» [11, 316–317].

Проте, цей успіх виявився короткотривалим. Згодом більшовики зосередили на позиціях гордієнківців потужний артилерійський вогонь, підтриманий кулеметами з боку Києво-Печерської Лаври. Після значних втрат, вояки Гордієнківського полку вимушенні були відступити на нові позиції до Миколаївського собору [11, 308].

Вже 6 лютого, після сильного артилерійського обстрілу, розпочався загальний штурм Києва більшовиками. Українські підрозділи були знекровлені у багатоденних боях, а тому чинити серйозного опору не могли. Особливо постраждав Гордієнківський полк, який втратив під час цих столичних боїв близько 130 вояків [1, 297].

8 лютого 1918 року гордієнківці прикривали організований відхід українських військ Брест-Литовським шосе з Києва. У ніч з 8 на 9 лютого в с. Ігнатівці була проведена реорганізація українських частин, які, за рішенням військового керівництва, були зведені у відбірний трикурінний Запорізький загін на чолі з сотником О. Загродським [16, 10].

Гордієнківський полк було переіменовано на 3-й Запорізький курінь. Він був єдиною на той час кінною частиною Запорізького загону, всього 78 вояків (8 старшин та 70 козаків), озброєних трьома кулеметами «Колт». На чолі куреня, який став називатися «Гордієнківський», залишився полковник В. Petrіv [11, 323].

Завдяки високим організаційним здібностям, патріотизму, моральним чеснотам і широким демократичним поглядам колишнього полковника Генерального штабу російської армії Всеvoloda Petrіva, за короткий термін з розрізнених і здеморалізованих

вояків колишньої російської армії вдалося створити боєздатний, національний військовий підрозділ, який на тлі інших українських формувань того періоду, мав свої виразне моральне обличчя та сталі бойові традиції.

Сучасників часто спантеличували непоказні, теплі та доброчіліві взаємостосунки, які склалися між старшинами та простими вояками Гордієнківського полку і проявлялися у багатьох випадках саме завдяки повсякденному особистому прикладу та поведінці їх першого командира полку Всеволода Петріва, авторитет, любов та повага до якого серед гордієнківців були незаперечними.

У складі кінного полку ім. Костя Гордієнка, певний час на різних посадах проходили службу: майбутній генерал-хорунжий Армії Української Народної Республіки В. Герасименко, відомий повстанський отаман та командир «Запорозької Січі» Ю. Божко, командир полку Дієвої Армії УНР О. Козир-Зірка [23, 105; 50, 205–206]. У березні 1918 року вступив добровольцем до полку майбутній патріарх Української автокефальної православної церкви Мстислав (Степан Скрипник), який перебував на посаді полкового священика і у ранзі хорунжого, безпосередньо брав участь у боях з червоними [23, 408].

Улюбленицею вояків полку була військовий лікар-жінка Поліна Думчова, яка у січні 1918 року у Києві вступила добровольцем до лав полку і, разом з іншими медсестрами, впродовж всього періоду існування частини сумлінно виконувала свій обов'язок. Між собою однополчани лагідно звали її «Павлусею» [11, 367].

У лютому 1918 року Запорізький загін веде активні воєнні дії на Волині і Правобережній Україні. Гордієнківці, завдяки своїй мобільноті, проводять активні кінні рейди у глибокому запіллі ворога. Вже 14 лютого 1918 року гордієнківська кіннота разом з піхотою Дорошенківського полку успішно роззброює вояків 2-ї Фінляндської стрілець-

кої дивізії в Коростені [11, 335; 8, 414–415], згодом знищує залізничні шляхи на ст. Бровки [11, 339–340], проводить успішний партизанський рейд у запілля Бердичівської червоногвардійської групи тощо.

З метою покращення вогневої моці, відділ скорострілів полку на чолі з сотником Лактіоновим у повному складі був переоброблений кулеметом «Колт» [11, 369].

За короткий час своїми вмілими і успішними діями гордієнківці завоювали авторитет, прихильність і симпатії не тільки у керівництва української та німецької армій, але і серед населення. Під час походу українських військ у союзі з німцями на Київ, ряди українських частин поповнюються добровольцями.

У цей період до 1-ої сотні 3-го куреня гордієнківців (командир – сотник Нестроев) приєднуються вояки колишніх «Київського гусарського» та «Гродненського гвардійського» полків у кількості 30 шабель [11, 369].

Тому не дивно, що особовий склад 3-го Запорізького куреня ім. К. Гордієнка завоював почесне право одним із перших серед українських частин вступити 2 березня 1918 року до Києва, який поспішно був залишений російськими більшовиками.

З 6 березня 1918 року гордієнківці знову на фронті. Стрімкий наступ гордієнківської кінноти підтримувався кулеметним вогнем автопанцерника «Партизан» та артилерією кінно-гарматної батареї полковника О. Алмазова.

Впродовж березня гордієнківські кіннотники з боями здобувають Лубни, Полтаву та Хорол. Скрізь на шляху свого наступу частина полковника Всеволода Петріва користувалася прихильністю українського селянства та робітництва. Майже кожний новоздобутий район давав їм сотні добровольців з усіх верств українського населення.

Так, завдяки вдало проведений старшинами гордієнківського куреня перед місцевого населення роз'яснювальної роботи, у районі Полтави до складу їх підрозділу

добрівельно приєднався більшовицький партизанський загін Баса (48 осіб) та 200 вояків з полку Червоного козацтва на чолі зі своїм командиром І. Бокитьком [11, 445; 30, 101]. Завдяки цьому, чисельність куреня ім. К. Гордієнка виросла у 10 разів [11, 461].

4 квітня гордієнківці здобули Карлівку, потім – за допомогою дорошенківців – Лозову, а згодом розпочали самостійний наступ на Слов'янськ.

Коли ж у квітні 1918 року за рішенням українського військового керівництва на Крим, таємно від німців, відправлялась окрема бойова група під проводом полковника В. Болбачана, то до її складу увійшов і Гайдамацький кавалерійський полк ім. К. Гордієнка [5, 36; 12, 35]. На той час це військове формування вже було потужною, технічно оснащеною бойовою силою.

«Саме полк до менту походу на південь мав вже чотири муштровані сотні, – згадував В. Петрів. – по 130–140 шабель, два відділи скорострілів разом 160 людей, 4 «Кольти» ... та 2 «Максими», сотня технічно-зв’язкова зазгодом і охоронна сотня штабу 140 шабель та дві телеграфічні, дві телефонічні, одна кабельна і дві підривні дувколки ...; автовідділ, дві легкі авта «Балтієць» та «Форд», три вантажних, три тонових «Пежо», 12 мотоциклів та автомайстерня» [11, 488].

16 квітня кримська група зайняла станцію Олександрівськ, згодом – Мелітополь, а взявши на «плечах» відступаючих більшовиків Сиваш, розпочала наступ на Джанкой і Сімферополь.

Гордієнківці обхідним маневром з Каракіялу, оминаючи Сімферополь, пішли на Бахчисарай. Коли німці почали вимагати виведення українських військ з Криму, у Сімферополі відбулася таємна військова нарада, на якій було вирішено, що українська кіннота повинна піти через гори, де легше відірватися від німців, і звідти продовжити наступ на Ялту-Севастополь. Крім того, було прийнято рішення не залишати Криму без наказу українського уряду, а на

випадок потреби збройно протистояти німецьким військам.

Гордієнківський кінний полк з боями дійшов аж до південного узбережжя Криму, у той час як інші частини Запорізької групи були затримані у Сімферополі військами німецького генерала фон Коша [15, 131–133].

23 квітня у Джанкої до складу гордієнківців приєдналися Татарський кінний чамбул (командир – сотник Андрієнко), а згодом турецька піша сотня у кількості 200 осіб. Ці обидва підрозділи увійшли до складу новоствореної 4-ї сотні, яку очолив сотник Білоусов [11, 509, 512].

В. Петрів вирішив за будь-яку ціну привести під українську юрисдикцію Чорноморський флот, щоб не дати можливості німцям чи більшовикам захопити та оголосити його своєю власністю. Передбачалось навіть, у випадку загострення стосунків з німцями, вивезти кораблі до Одеси.

Для цього він розпочав переговори з українськими частинами Севастопольської залоги і Чорноморського флоту про перехід останніх на бік Української Центральної Ради [17, 122]. Однак невдовзі надійшов наказ про вихід з півострова, і кримську групу завернули до Мелітополя на відпочинок, де були отримані й перші відомості про гетьманський переворот в Україні 29 квітня 1918 року.

Після недовгого відпочинку, Гордієнківський полк дістав розпорядження вантажитись до потягів і від’ехати на північно-східний кордон України [15, 134].

З приходом до влади генерала Павла Скоропадського розпочалися доноси на полковника В. Петріва й обвинувачення його в більшовизмі. Ситуація загострилась, коли особовий склад полку відмовився присягати на вірність гетьману. Невдовзі командир гордієнківців був викликаний до Києва й усунений від командування полком.

Замість усунутого гетьманом В. Петріва новим командиром гордієнківців був призначений полковник М. Продьмо, який у липні 1918 року приступив до виконання

своїх обов'язків [23, 352]. Запорізький ім. К. Гордієнка кінний полк разом з іншими трьома полками Запорізької дивізії прикривав українсько-радянський кордон на Старобільщині Харківської губернії. Гордієнківці захищали ділянку кордону, який проходив берегом невеликої річки Айдар біля с. Павлівка [15, 135].

У червні 1918 року, під тиском військового керівництва, особовий склад полку прийняв військову присягу на вірність гетьману П. Скоропадському [15, 135]. Військове міністерство не довіряло патріотично налаштованим запорожцям, і тому по-гано виконувало свої обов'язки щодо забезпечення Запорізького корпусу озброєнням, боєприпасами, грошима, одягом та амуніцією. Це призвело до зменшення чисельності особового складу Гордієнківського кінного полку, який невдовзі був кадрований у сотню [22, 59].

Кадрові перестановки, що призвели до зайняття більшості керівних посад у частинах Запорізького корпусу людьми, ворожими українській національно-державній ідеї, призводили до напруження у військових колективах, погіршення загального морально-психологічного стану українських вояків [18, 15].

Проте гордієнківці, як і більшість вояків-запорожців, залишалися вірними ідеям української державності. У листопаді-грудні 1918 року Гордієнківська сотня, разом з іншими частинами Запорозького корпусу, бере участь у збройному повстанні проти гетьмана П. Скоропадського.

З початком Другої українсько-більшовицької війни 1919–1920 років, гордієнківці потягом виїхали до Кременчука. Після самоусунення від керівництва полковника М. Продьма у Кременчуці, новим командиром стає сотник Птушко [23, 355], завдяки якому розпочинається набір добровольців.

Навесні 1919 року гордієнківці залишають Кременчук і похідним порядком просуваються через Знам'янка-Голованівськ-Балта-Бірзулу, вступаючи у невеликі зброй-

ні сутички з червоними партизанами та частинами отамана М. Григор'єва, який перейшов на бік більшовиків. Відрізана від Дієвої Армії УНР, Гордієнківська сотня разом з пішими частинами Запорізького корпусу з боями відходить спочатку на Умань-Балту, а згодом – на Бірзулу та Тирасполь [15, 138].

4 квітня 1919 року гордієнківці перейшли українсько-румунський кордон і після роззброєння румунами потягами були переправлені до Галичини у район Заліщицьків [5, 60]. Дорогою багато вояків захворіло на тиф.

У травні 1919 року, після перепочинку та поповнення, Гордієнківська сотня була знову розгорнута у 6-й кінний полк, який після переформування увійшов до складу 8-ї Запорізької дивізії Армії УНР. Станом на 15 травня Запорізький кінний полк ім. Костя Гордієнка у своєму складі мав 17 старшин, 140 козаків при 29 конях [31].

Влітку 1919 року на базі 6-го кінного полку імені К. Гордієнка та 5-го кінного полку Чорних Запорожців була створена 3-я Запорізька кінна бригада на чолі з полковником П. Дяченком [13, 222]. У складі Запорізької групи Армії УНР з Поділля бригада вирушила у наступ проти Червоної армії на Київ. У червні особовий склад 6-го кінного полку відзначився у ході тяжких боїв з червоними за Проскурів [6, кн.1., 90].

Активний учасник тих подій генерал-полковник Армії УНР Олександр Удовиченко у своїй відомій праці «Україна у війні за державність» (Вінніпег, 1954) з гордістю згадував, що 24 червня 1919 р., у результаті успішного наступу частин корпусу Січових Стрільців на р. Случ, українській стороні вдалося відкинути більшовиків. Відступаючого противника успішно «переслідує кінний полк Костя Гордієнка з кінногорним дивізіоном полковника Алмазова. В наші руки попадає чимало трофеїв, серед яких – прапор 2-го таращанського полку» [5, 73].

Після залишення українськими військами 31 серпня 1919 року Києва Гордієнків-

ський кінний полк з боями відступав на захід у напрямку Проскурова.

6 грудня 1919 року гордієнківці у складі Запорізької збірної групи під командуванням генерала Михайла Омеляновича-Павленка виступили у Зимовий похід тилами червоної та білої армій. 31 грудня українські частини на чолі з полковником І. Литвиненком, у складі яких був і Гордієнківський кінний полк, підійшли до м. Умань. «Досить було показатися першим роз'їздам кінного полку Костя Гордієнка, – згадував командувач українських військ під час Зимового походу генерал-поручик Армії УНР М. Омелянович-Павленко. – як по місту почалася метушня, безладна стрілянина, що з часом перейшла в загальну паніку. Добропільські поспішки залишили місто і відійшли на Голованівськ-Єлісавет» [14, 248–249].

Вранці 11 січня 1920 року 6-й кінний полк імені К. Гордієнка, разом з іншими підрозділами Запорізького корпусу, був підступно розброєний частинами отамана О. Волоха, який перед цим перейшов на бік більшовиків.

Частина козаків-гордієнківців, які виправилися з більшовицького полону, 29 січня 1920 року були зведені у кінну сотню (до 50 шабель), яка невдовзі увійшла до складу кінного полку Чорних запорожців. 14 лютого 1920 року кінна сотня ім. К. Гордієнка відзначилась під час боїв з червоними за Золотоношу [13, 62–63]. Згодом Гордієнківська сотня увійшла до складу новоствореного 2-го кінного Запорізького полку, який очолив спочатку полковник Волощенко, а пізніше – полковник Д. Жупінас [14, 277].

Влітку 1920 року 2-й кінний Запорізький полк, а з ним і Гордієнківська сотня, увійшли до складу Окремої кінної дивізії Армії УНР (командир – генерал-хорунжий І. Омелянович-Павленко) [2, т. 6, 1836; 15, 153–154]. Після переходу Армії УНР на територію Польщі та її інтернування, частини Окремої кінної дивізії перебували у

таборі Вадовиць, а згодом – у районі Неполомиць [28, 23]. Саме там зусиллями колишніх вояків-гордієнківців Кінно-Запорізького полку у складі Окремої кінної дивізії постав 5-й Переяславський імені Костя Гордієнка кінний полк [32; 28, 119].

Інша частина колишніх вояків-гордієнківців Запорізького корпусу навесні 1920 року створили у складі 6-ї Січової стрілецької дивізії Армії УНР 6-й Січовий кінний курінь ім. К. Гордієнка під командуванням сотника В. Герасименка. Особовий склад цього кінного формування взяв активну участь у польсько-радянській війні 1920 року. Влітку того ж року курінь був розгорнутий у 6-й Січовий кінний полк імені Костя Гордієнка. Гордієнківці-січовики непогано проявили себе 28–30 серпня 1920 року під час оборонних боїв за Замостя [19].

Після переходу р. Збруч, цей підрозділ був зведений у кінний дивізіон і до 1923 р. перебував у складі 6-ї Січової стрілецької дивізії Армії УНР у таборі Олександрів [29, 22; 118].

Окремі старшини та вояки-гордієнківці у жовтні–листопаді 1921 року взяли участь у Другому зимовому поході Армії УНР на територію України [29, 54]. Проте обставини склалися так, що більшості гордієнківців так і не судилося більше побачити рідної землі та взяти участь у її визволенні.

У 20-ті роки деякі гордієнківці брали активну участь у повстанському русі в Радянській Україні. У роки Другої світової війни окремі колишні старшини та вояки Гордієнківського полку воювали за незалежність України у складі Української Повстанської Армії та інших українських військових формувань.

З викладеного бачимо, що Гайдамацький кінний полк ім. Костя Гордієнка проішов геройчний бойовий шлях, вписав яскраві і славні сторінки у національно-визвольну боротьбу українського народу.

ДЖЕРЕЛА

1. Тинченко Я. Перша українсько-більшовицька війна (грудень 1917 – березень 1918) / Я. Тинченко. – К.-Л., 1996. – 371 с.
2. Енциклопедія Українознавства. Словникова частина: У 10-ти т. / Гол. ред. проф. д-р В. Кубійович. – Париж-Нью-Йорк: Наукове Т-во ім. Шевченка, 1955 – 1984. – 4015 с.
3. Шанковський Л. Українська армія в боротьбі за державність / Л. Шанковський – Мюнхен: Дніпрова хвиля, 1958. – 317 с.
4. Шанковський Л. Бойовий орел української кінноти / Л. Шанковський – чорні запорожці. Спомини командира 1-го кінного полку Чорних запорожців Армії Української Народної Республіки. – Київ-Вінниця: Стікс, 2010. – С. 301–310.
5. Удовиченко О. І. Україна у війні за державність. Історія організації і бойових дій Українських Збройних Сил 1917–1921 / О.І. Удовиченко – К.: Україна, 1995. – 206 с.
6. Капустянський М. Похід українських армій на Київ-Одесу в 1919 році: Короткий воєнно-історичний огляд: У 2-х кн. / М. Капустянський – Мюнхен, 1946. – Кн. 1. – 110 с; Кн. 2. – 200 с.
7. Історія Січових Стрільців 1917–1919. Воєнно-історичний нарис. – К.: Вид-во Україна, 1992. – 347 с.
8. Історія українського війська (від княжих часів до 20-х років ХХ ст.) / Крип'якевич І., Гнатович Б., Стефанів З. та ін. – 4-е вид. змін. і доп. – Л.: Світ, 1992. – 712 с.
9. Монкевич Б. Організація регулярної армії Української Держави 1918 року // Україна в минулому. – Київ: Львів, 1996. – С. 68–111.
10. Самутин П. Організація українського війська за часів Української Держави 1918 р. (Матеріали до історії Українського Війська) / П. Самутин // Вісті комбатанта, 1965. – № 5. – С. 10–16.
11. Петрів В. Спомини з часів української революції (1917–1921) // Військово-історичні праці. Спомини / В. Петрів. – К.: Поліграфічна книга, 2002. – С. 237–623.
12. Шандрук П. Сила доблесті / П. Шандрук. – Івано-Франківськ: «Лілея-НВ», 2008. – 237 с.
13. Дяченко П. Г. Чорні запорожці. Спомини командира 1-го кінного полку Чорних запорожців Армії УНР / П. Г. Дяченко. – К.: Стікс, 2010. – 448 с.
14. Омелянович-Павленко М. Спогади командарма (1917–1920): Документально-художнє видання / Упоряд. М. Ковалчук. – К.: Темпора, 2007. – 608 с.
15. Маслівець Г. Гордієнківський кінний полк / Г. Маслівець // За Державність. Матеріали до історії Українського війська. Зб. 10. – Торонто, 1964. – С. 129–154.
16. Монкевич Б. Слідами новітніх Запорожців. Похід Болбочана на Крим / Б. Монкевич – Л.: Червона Калина, 1928. – 200 с.
17. Шрамченко С. Піднесення українського прапору в Чорноморській флоті / С. Шрамченко // За Державність. – Каліш, 1930. – Зб. 2. – С. 120–122.
18. Андрух І. Січові стрільці у корпусі генерала Натієва / І. Андрух // Літопис Червоної Калини. – 1930. – № 4. – С. 5–31.
19. Герасименко В. Сутичка з будьонівцями. Із спогадів командира 6 кінного ім. Кошового Костя Гордієнка полку VI. Січової Стрілецької дивізії // Оборона Замостя VI. Січовою Стрілецькою Дивізією Армії УНР у 1920 р. – Торонто: Український Воєнно-історичний Інститут, 1956. – С. 27–28.
20. Кедровський В. Українізація в російській армії // В. Кедровський // Український історик. – Нью-Йорк-Мюнхен, 1967. – Ч. 3–4 (15–16). – С. 61–77.
21. Зозуля Я. Облога Києва. Відступ Української армії на Волинь та організація санітарної служби / Я. Зозуля // За Державність. – Торонто, 1966. – Зб. 11. – С. 42–64.

22. Тинченко Я. Армии України 1917–1920 гг. / Я. Тинченко – М.: ООО «Восточний горизонт», 2002. – 140 с.
23. Тинченко Я. Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921): Наукове видання / Я. Тинченко – К.: Темпора, 2007. – 536 с.
24. Тинченко Я. Українське офіцерство: шляхи скорботи та забуття. 1917–1921 роки. – К.: Тиражувальний центр УРП, 1995. – 258 с.
25. Голубко В. Армія Української Народної Республіки 1917–1918. Утворення та боротьба за державність / В. Голубко. – Л.: Кальварія, 1997. – 275 с.
26. Литвин С. Суд історії: Симон Петлюра і петлюріана / С. Литвин – К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2001. – 640 с.
27. Солдатенко В. Українська революція. Історичний нарис / В. Солдатенко – К.: Либідь, 1999. – 975 с.
28. Срібняк І. Обезброєна, але нескорена. Інтернована Армія УНР у тaborах Польщі і Румунії (1921–1924 рр.) / І. Срібняк – Київ-Філадельфія: Вид-во ім. О. Теліги, 1997. – 187 с.
29. Верига В. Листопадовий рейд / В. Верига. – К.: Вид-во ім. Олени Теліги, 1995. – 192 с.
30. Історія українського війська (1917–1995) / Упорядник Я. Дашкевич. – К.: Світ, 1996. – 840 с.
31. Див.: Центральний Державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України) – Ф. 1078. – Оп. 1. – Спр. 42.
32. Див.: ЦДАВО України – Ф. 1075. – Оп. 2. – Спр. 491. – Арк. 57.